

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

תורה שבעל פה במעגלי המשנה

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה:

בשאלון זה פרק אחד — $(18 \times 5) + (10 \times 1)$
סך הכול — 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתובת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

ענה על שש שאלות: על חמש מן השאלות 1-7 ועל שאלה 8 – שאלת חובה.

ענה על חמש מן השאלות 1-7 (לכל שאלה – 18 נקודות).

1. צדקה, אמת ויושר

"האומר: 'שלי שלי ושלך שלך' – זו מידה בינונית, ויש אומרים: זו מידת סדום" (אבות, פרק ה', משנה י').

א. הסבר את האמירה "שלי שלי ושלך שלך". (3 נקודות)

ב. עיין בדברי הרב עובדיה מברטנורא על משנה זו, וענה על השאלות שאחריהם.

ויש אומרים זו מידת סדום – קרוב הדבר לבוא לידי מידת סדום. שמתוך שהוא רגיל בכך, אפילו בדבר שחברו נהנה והוא אינו חסר, לא ירצה ליהנות את חברו, וזו הייתה מידת סדום שהיו מתכוונים לכלות הרגל מביניהם, ואף על פי שהייתה הארץ רחבת ידיים לפנייהם ולא היו חסרים כלום.

(1) על פי הרב עובדיה מברטנורא, הסבר מה הייתה המידה של אנשי סדום. בתשובתך הסבר את המשפט המודגש בקו.

(2) "קרוב הדבר לבוא לידי מידת סדום" – על פי הרב עובדיה מברטנורא, מדוע אדם האומר "שלי שלי ושלך שלך" עלול לבוא לידי מידת סדום? (8 נקודות)

ג. "האומר: ... שלי שלך ושלך שלי – עם הארץ" (שם).

(1) הסבר את האמירה "שלי שלך ושלך שלי", וכתוב מדוע אדם האומר זאת מכונה "עם הארץ".

(2) על פי המשך משנה זו, מהו הכינוי לאדם האומר "שלי שלך ושלך שלך"? (7 נקודות)

2. תפילה

א. "רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפילה קצרה.

אמרו לו: 'מה מקום לתפילה זו?' " (ברכות, פרק ד', משנה ב').

הסבר מדוע תפילתו של רבי נחוניא בן הקנה עוררה תמיהה.

(2) "בכניסתו מהו אומר? יהי רצון מלפניך ה' א-לוהי שלא ייארע דבר תקלה על ידי..." (גמרא).

הראי"ה קוק הסביר תפילה זו כך: "היינו בדעות, שלפעמים יאמרו דעות אמיתיות לפני קטני דעת, והם מחוסר הכנתם לקבלם, יוצאים על ידי זה לתרבות רעה..."

על פי הראי"ה קוק, כתוב איזו תקלה עלולה להיגרם מאמירת דעות אמיתיות לפני "קטני דעת", והסבר מדוע תקלה זו עלולה להיגרם.

(11 נקודות)

ב. "רבי אליעזר אומר: העושה תפילתו קבע – אין תפילתו תחוננים" (ברכות, פרק ד', משנה ד').

כתוב שני הסברים לביטוי "העושה תפילתו קבע". (7 נקודות)

3. ברכות

- א. הסבר מהי החשיבות של היין שבגללה נקבעה לו ברכה מיוחדת, ומהי החשיבות של הלחם שבגללה נקבעה לו ברכה מיוחדת. (4 נקודות)
- ב. "ועל פירות הארץ אומר: בורא פרי האדמה... ועל הירקות אומר: בורא פרי האדמה. רבי יהודה אומר: בורא מיני דשאים" (ברכות, פרק ו', משנה א').
- הסבר מדוע לדעת רבי יהודה צריך לייחד ברכה נפרדת ל"ירקות", והסבר מדוע לדעת תנא קמא (חכמים) לא צריך לייחד ברכה נפרדת ל"ירקות". (6 נקודות)
- ג. לפי הרמב"ם, יש שלושה סוגי ברכות: ברכות הנאה, ברכות המצוות וברכות הודאה. (1) הסבר שניים מן הסוגים של הברכות.
- (2) ציין לאיזה סוג שייכת כל אחת מן הברכות האלה: ברכה על קשת, ברכה על ירקות, ברכה על קביעת מזוזה. (8 נקודות)

4. מועדים – יום כיפור

- א. בנוגע למצוות התענית ביום כיפור כתב בעל ספר החינוך: "שאינ דנין את האדם אלא לפי מעשיו שבאותה שעה". הסבר באמצעות ציטוט זה את הטעם למצוות התענית ביום כיפור לפי בעל ספר החינוך. (5 נקודות)
- ב. (1) עינוי הנפש ביום כיפור מורכב מחמישה איסורים, ואחד מהם הוא איסור אכילה ושתייה. ציין את ארבעת האיסורים הנוספים.
- (2) כתוב מהו ההבדל בין איסור אכילה ושתייה ביום כיפור ובין ארבעת האיסורים הנוספים בנוגע לחומרת האיסורים. (6 נקודות)
- ג. (1) מהו השיעור המזערי של אכילה ביום כיפור שעליו נענשים, ומהו השיעור המזערי של שתייה ביום כיפור שעליו נענשים?
- (2) בהלכה שיעור האכילה הוא "כזית" בדרך כלל. מדוע ביום כיפור שיעור האכילה הוא אחר? (7 נקודות)

5. מועדים – פסח

"ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. ולא יפחתו לו מארבעה כוסות של יין ואפילו מן התמחוי" (פסחים, פרק י', משנה א').

א. "ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך" – מדוע? (4 נקודות)

ב. "לא יאכל אדם עד שתחשך ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב".

(1) יש המסבירים שהמילים "ואפילו עני שבישראל" מתקשרות למילים שלפניהן "לא יאכל אדם עד שתחשך".

לפי הסבר זה, מהו החידוש במשנה? כתוב חידוש אחד.

(2) יש המסבירים שהמילים "ואפילו עני שבישראל" מתקשרות למילים שלאחריהן "לא יאכל עד שיסב".

לפי הסבר זה, מהו החידוש במשנה?

(8 נקודות)

ג. "ולא יפחתו לו מארבעה כוסות של יין ואפילו מן התמחוי".

(1) מי הם שלא יפחתו לעני מארבע כוסות?

(2) מהו "תמחוי"?

(6 נקודות)

6. שמיטה

א. "שביעית משמטת את המלווה" (שביעית, פרק י', משנה א').

הסבר את המקרה שבנוגע אליו נאמרה משנה זו, וכתוב בלשונך מהו הדין במקרה זה. (4 נקודות)

ב. "שְׁמוּטָה כֹּל בְּעַל מִטְּהָ יָדוֹ אֲשֶׁר יִשֶׁה בְּרַעְיוֹ לֹא יִגָּשׁ אֶת רַעְיוֹ וְאֶת אַחֲיוֹ" (דברים, ט"ו, ב').

בציטוט זה מוזכרות שתי מצוות – מצוות עשה ומצוות לא תעשה.

הסבר בלשונך את שתי המצוות האלה. (6 נקודות)

(1) "המחזיר חוב בשביעית, יאמר לו: 'משמט אני'" (שביעית, פרק י', משנה ח').

הסבר בלשונך את המקרה ואת הדין שבציטוט זה.

(2) "המחזיר חוב בשביעית, רוח חכמים נוחה ממנו" (שם, משנה ט') – מדוע?

(8 נקודות)

7. קטע שלא נלמד

למד את המשנה שלפניך, וענה על השאלות שאחריה. היעזר בפירוש של הרב פינחס קהתי המובא מתחת למשנה.

ברכות, פרק ט', משנה ג'

בְּנֵה בַּיִת חֲדָשׁ, וְקָנָה כָּלִים חֲדָשִׁים – אָמַר: "בְּרוּךְ שֶׁחֲיִינוּ".

מְבָרֵךְ עַל הָרַעָה מְעִין הַטּוֹבָה, וְעַל הַטּוֹבָה מְעִין הָרַעָה.

הַצּוֹעֵק לְשַׁעֲבֵר – הָרִי זֶה תְּפִלַּת שָׁוָא.

כִּיצַד?

הֲיֵתָה אֲשֶׁתּוֹ מְעַבְרָת, וְאָמַר: "יְהִי רְצוֹן שְׁתִּלְד אֲשֶׁתִּי זָכָר" –

הָרִי זֶה תְּפִלַּת שָׁוָא.

הֲיֵה בָּא בְּדַרְךָ, וְשָׁמַע קוֹל צְוָחָה בְּעִיר, וְאָמַר: "יְהִי רְצוֹן שֶׁלֹּא יִהְיוּ אֱלוֹ בְּנֵי בֵּיתִי" –

הָרִי זֶה תְּפִלַּת שָׁוָא.

פירוש הרב פינחס קהתי

בְּנֵה בַּיִת חֲדָשׁ – והוא הדין קנה בית חדש, וְקָנָה כָּלִים חֲדָשִׁים – אף שיש לו כיוצא בהם, אָמַר: "בְּרוּךְ שֶׁחֲיִינוּ" – "ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" ... צריך לברך בשעת הקנייה, אף על פי שעדיין לא השתמש בהם, שאין הברכה אלא על ידי שמחת הלב שהוא שמח בקנייתם (רא"ש, רשב"א). מְבָרֵךְ עַל הָרַעָה מְעִין הַטּוֹבָה – על דבר שעכשיו רעה היא לו מברך "דיין האמת" אף על פי שתצמוח לו לאחר זמן טובה מְדַבֵּר זֶה... וְעַל הַטּוֹבָה מְעִין הָרַעָה – על דבר שעכשיו טובה היא לו מברך "הטוב והמיטיב" אף על פי שתבוא לו אחר כך רעה ממנו... מכל מקום עכשיו טובה היא לו, ואין מברכים על העתיד להיות אלא על מה שאירע עתה, כי העתידות אפשר שיהיו ואפשר שלא יהיו (רמב"ם). הַצּוֹעֵק לְשַׁעֲבֵר – המתפלל על דבר שעבר זמנו, שכבר נעשה ואין להשיב, הָרִי זֶה תְּפִלַּת שָׁוָא... כִּיצַד? הֲיֵתָה אֲשֶׁתּוֹ מְעַבְרָת, וְאָמַר: "יְהִי רְצוֹן שְׁתִּלְד אֲשֶׁתִּי זָכָר" – הָרִי זֶה תְּפִלַּת שָׁוָא – שצורת העובר מושלמת היא מבחינת המין. הֲיֵה בָּא בְּדַרְךָ – היה אדם הולך בדרך, וְשָׁמַע קוֹל צְוָחָה בְּעִיר – צעקה של בני אדם על צרה שבאה עליהם, וְאָמַר: "יְהִי רְצוֹן שֶׁלֹּא יִהְיוּ אֱלוֹ בְּנֵי בֵּיתִי" – שהצועקים הללו לא יהיו בני ביתי, הָרִי זֶה תְּפִלַּת שָׁוָא – שהרי כבר אירע הדבר.

א. על פי המובא בפירוש הרב פינחס קהתי, מתי מברכים ברכת שהחיינו על כלים חדשים, ומדוע? (4 נקודות)

ב. (1) "הרעה מעין הטובה" – מהו מצב זה, ומה מברכים במצב זה?

(2) "הטובה מעין הרעה" – מהו מצב זה, ומה מברכים במצב זה?

(6 נקודות)

ג. (1) "הצועק לשעבר – הרי זו תפילת שווא". הסבר את המקרה ואת הדין שבציטוט.

(2) במשנה מוזכרות שתי דוגמאות לתפילת שווא.

בחר באחת הדוגמאות, והסבר בלשונך מדוע התפילה בדוגמה שבחרת היא תפילת שווא.

(8 נקודות)

שאלה 8 – שאלת **חובה** (10 נקודות)ענה על **אחד** מן הסעיפים א-ג (לכל סעיף – 10 נקודות).**8. א. תורה ומצוות**

"אלו דברים שאין להם שיעור... וגמילות חסדים..." (פאה, פרק א', משנה א').

(1) הסבר את המילים "אין להם שיעור".

(2) לפי הרב עובדיה מברטנורא, יש שני סוגים של גמילות חסדים.

I. כתוב את שני הסוגים, וציין דוגמה אחת לכל אחד מן הסוגים.

II. כתוב באיזה מן הסוגים יש שיעור, וציין את השיעור.

ב. בין אדם לחברו

(1) "אמר רבי עקיבא: זה כלל גדול בתורה" (ספרי).

I. על פי ספר החינוך, הסבר את משמעות הביטוי "כלל גדול בתורה" בנוגע למצווה "ואהבת לרעך כמוך".

II. על פי הרא"ה קוק, אהבת הבריות צריכה להיות אהבה מעשית. כתוב כיצד.

(2) I. בעלי התוספות קבעו עיקרון בנוגע לזהירות הנדרשת מן האדם במקרים שבהם הוא עלול להינזק

או להזיק לאחרים. מהו העיקרון שקבעו בעלי התוספות?

II. בעת מגפה חובה לעטות מסכה.

על פי העיקרון שקבעו בעלי התוספות, על מי חלה חובה זו יותר – על אדם חולה או על אדם בריא?

הסבר את תשובתך.

ג. כבודו של אדם

(1) "כיצד מאיימין את העדים על עדי נפשות? היו מכניסין אותן ומאיימין עליהן: שמא תאמרו מאומד,

ומשמועה, עד מפי עד, ומפי אדם נאמן שמענו..." (סנהדרין, פרק ד', משנה ה').

I. הדיינים מעלים לפני העדים כמה אפשרויות, ובאמצעותן הם מבררים על מה מבוססת העדות של העדים.

הסבר בלשונך את שתי האפשרויות המודגשות בקו.

II. בהמשך המשנה כתוב שהדיינים אומרים לעדים שעדות שקר בדיני נפשות חמורה מעדות שקר

בדיני ממונות.

על פי המשך המשנה, כתוב מדוע עדות שקר בדיני נפשות חמורה מעדות שקר בדיני ממונות.

(2) עיין בדברי הרב יוסף דב סולובייצ'יק שלפניך, וענה על השאלה שאחריהם.

ביהדות אין חשיבותו של האדם נמדדת או נשקלת לפי ערך פעילותו בחברה, אלא לפי ערך אישיותו

עצמה. וחז"ל הביעו בפירוש את דעתם על שום מה "נברא אדם יחיד", שהרי בריאת האדם נתגשמה

בצורה אחרת לגמרי מאשר בריאתם של שאר ברואי עולם...

(הרב יוסף דב סולובייצ'יק, האדם ועולמו)

על פי המשך דברי הרב יוסף דב סולובייצ'יק, כתוב מהו ההבדל בין בריאת האדם ובין בריאת בעלי החיים,

והסבר את המשמעות של הבדל זה בנוגע לאדם.

בהצלחה!